

UPPSALA
UNIVERSITET

Rapport IBG-LP 22-006

Reproduktionsfysiologins plats i sexualundervisningen på gymnasieskolan

Egil Mattsson

Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet
Ämneslärarprogrammet 330 hp
Lärarexamensarbete 15 hp, ht 2022
Handledare: Elisabeth Långström
Examinator: Emma Johansson

Sammanfattning:

Reproduktionsfysiologi motsvarar den delen av sexualundervisningen som är väldigt tydligt kopplad till naturvetenskapliga förklaringsmodeller och ligger som ett centralt innehåll i ämnesplanen för Biologi 2. 2022 uppdaterades läroplanen för gymnasieskolan med ett antal formuleringar angående det nya ämnesområdet sex, samtycke och relationer. Syftet var att etablera detta som ett ämnesöverskridande område som är integrerat i alla skolans kurser. Formuleringarna kretsar i första hand kring frågor om samtycke, relationer och sexualitet.

Denna studies syfte är att undersöka hur lärare i Biologi 2 reflekterar över dessa förändringar och hur de lägger upp sina kurser för att förhålla sig både till läroplanen och den mer naturvetenskapligt inriktade ämnesplanen.

Studien visar att det finns stora skillnader mellan hur olika lärare väljer att lägga upp sina kurser inom ämnesområdet och att det finns en risk att alla elever inte får en likvärdig utbildning. Vidare arbete behöver ske för att se till att läroplanen implementeras korrekt och att ämnesområdet integreras i fler kurser.

Nyckelord: biologi 2; reproduktionsfysiologi; sex, samtycke och relationer; ämnesintegrering

Innehållsförteckning

Sammanfattning:.....	1
Inledning:	3
Syfte:	4
Frågeställningar:.....	5
Bakgrund	5
Skolinspektionens kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen:	5
Tidigare forskning:.....	6
Teoretiskt ramverk:.....	7
Metod:.....	9
Urval:.....	9
Genomförande:.....	9
Bearbetning och analys:.....	10
Validitet och reliabilitet:.....	10
Etiska överväganden:	11
Resultat:	11
Sammanfattningar av intervjuer	11
Lärare A	11
Lärare B	13
Lärare C	14
Lärare D.....	17
Lärare E.....	18
Tematisk analys	20
Diskussion:	23
Resultatdiskussion:.....	23
Självskattning av kompetens:.....	25
Metoddiskussion:	25
Vidare forskning:	26
Slutsats:	26
Referenser:.....	27

Inledning:

Genom min skolgång och lärarutbildning har jag förvånats över hur lite plats reproduktionsfysiologin ges i sexualkunskapen, både i klassrummet och skoldebatten. På senare år har andra viktiga faktorer för en framgångsrik sexualundervisning lyfts fram, i synnerhet vikten av att bättra på kursintegrationen av sexualkunskap i fler ämnen, men just fysiologin verkar ha hamnat lite efter.

Fysiologi är ett kunskapsområde som de allra flesta elever på gymnasienivå kommer i kontakt med under sin studiegång. Då en grundläggande kunskap om kroppen och dess funktioner har en positiv påverkan på folkhälsan (Zeyer 2012, Arnold 2018) är fysiologi i någon form närvarande i samtliga kurser inom både biologi och naturkunskap. Fysiologiämnet är uppdelat i en rad olika underområden med fokus på olika organ och deras funktion. Av dessa har reproduktionsorganen något av en särställning. Till skillnad från övriga områden som oftast samlas i läroböckerna under ett gemensamt kapitel så återfinns just reproduktionsfysiologin i regel under ett separat kapitel, i dagsläget kallat "sex och samlevnad". Sex och samlevnad är ett separat interdisciplinärt kunskapsområde som därmed innefattar reproduktionsorgans uppbyggnad och funktion men dessutom täcker frågor om sociala och juridiska faktorer om genus, sexualitet och relationer.

Under 2022 uppdaterades läroplanerna för de olika svenska skolformerna med nya formuleringar gällande sexualundervisningen. Kunskapsområdet byter då namn från "sex och samlevnad" till "sexualitet, samtycke och relationer". Ändringen görs för att ytterligare poängtera vikten av de sociala delarna av sexualkunskapen för alla skolans ämnen, men innefattar inte några förändringar i ämnesplanerna. Detta innebär att det även i fortsättningen endast är i ämnesplanerna för naturkunskap och biologi som kunskapsområdet anges som ett centralt innehåll.

Traditionellt har sexualkunskapen i första hand lärts ut på just biologi- och naturkunskapslektioner. I Skolinspektionens rapport (2016:11445) från 2018 om just sexualundervisningen påvisades det visserligen att ungefär två tredjedelar av skolorna hade börjat arbeta med sexualkunskap mer kursintegrerat även i andra ämnen, men vad detta har inneburit för undervisningen inom just biologi är inte känt. En snabb genomgång av läroböcker i Biologi 2 kan man märka att det i dagsläget läggs relativt stort fokus på de sociala delarna av sexualkunskapen, trots att ämnesplanen för biologi inte uttryckligen går in på detta. Formuleringen i kursens centrala innehåll är som följer:

"Vad som händer i kroppen under menstruation, förälskelse, sex och graviditet. Hur sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter kan förebyggas." (Skolverket 2010).

Formuleringen är tydligt riktat mot just biologi och biologiska processer. Att även naturvetenskapliga ämnen behöver följa läroplanens övergripande mål för undervisningen är självklart, men texten visar ändå tydligt var tyngdpunkten i ämnet bör ligga. Skolverket förtydligar detta i sina riktlinjer för sex- och samlevnad med att

” Kroppen och hormonerna agerar inte på egen hand. Lust, kärlek, normer och sexualitet verkar i ett komplext samspel” (Lagergren & Nilsson 2013).

En annan fråga som relaterar till reproduktionsfysiologi och sexualkunskap är fertilitet. I en tid då allt fler i västvärlden får barn senare i livet och i snitt får färre än de 2.1 barn per person som skulle behövas för att behålla populationen konstant (Schmidt et al. 2012) är detta en starkt växande samhällsfråga som inte tydligt berörs av vare sig läroplaner eller ämnesplaner i den svenska skolan. Många studier pekar på att det här är en kunskapslucka hos befolkningen som kan leda till stora privata och samhällseliga problem (Sydjö et al. 2006, Hammarberg et al. 2017, Hviid Malling et al. 2020, Bodin et al. 2021).

Den här studien tar avstamp i den uppdaterade läroplanen och hur detta styrdokument har påverkat sexualundervisningen på svenska skolor. Tidigare studier inom ämnet har fokuserat på elevperspektivet (Skolinspektionen 2018, Ekstrand et al. 2011) men desto mindre utrymme har ägnats åt lärarperspektivet. Den här studien ämnar undersöka hur reproduktionsfysiologi lärs ut på gymnasienivå och vilka avvägningar lärare gör för att presentera detta mångfacetterade ämne. Då just den fysiologiska delen av sexualkunskapen är i centrum för studien så kommer endast kursen Biologi 2 att studeras. Genom att kursen utgår från ett huvudsakligen naturvetenskapligt perspektiv och både innefattar övriga delar av fysiologin och sexualkunskap i sitt centrala innehåll är detta en god utgångspunkt för studien.

Syfte:

Att få en inblick i hur denna undervisning ser ut i dagens skola är av stor vikt för att kunna bedöma behovet av förändringar. Denna studie kan betraktas som en pilotstudie för att synliggöra vilka olikheter i kursupplägg och utgångspunkter som finns hos lärare och lägga en grund för fortsatta studier på hur problemen kan åtgärdas. Studien är därmed i första hand intresserad av att analysera hur biologilärare reflekterar om reproduktionsfysiologins plats i sexualkunskapsundervisningen inom kursen Biologi 2 och ämnar inte försöka generalisera resultaten för att svara på hur kursinnehållet ser ut på alla skolor i Sverige. I stället fokuserar studien på att lyfta fram några av de olika tillvägagångssätt för kursupplägget som finns representerade inom yrkeskåren och hur de skiljer sig från varandra. En allt för stor diskrepans kan tyda på att eleverna inte får en likvärdig utbildning och att styrdokumentet inte uppfyller sina syften. Resultat från den här studien som visar på stora skillnader i undervisningsupplägg kan sedan vara en grund till ytterligare studier inom området som exempelvis kvantitativt kan kartlägga kunskapsläget hos elever eller undersöka hur ämnesområdet delas upp i olika gymnasiekurser på nationell nivå.

Frågeställningar:

Genom projekt kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Hur beskriver lärare i Biologi 2 sitt kursupplägg för kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer?
- Hur beskriver lärare i Biologi 2 sin samverkan med skolledning och andra lärare för att bidra till ett kursöverskridande innehåll i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer?
- Hur ser lärare i Biologi 2 på sin kompetens för att undervisa om de delar som ingår ämnesområdet sexualitet, samtycke och relationer?

Bakgrund

Skolinspektionens kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen:

En viktig grund för de förändringar som fördes in i läroplanen 2022 är den omfattande rapport som publicerades av Skolinspektionen 2018 (2016:11445). Den byggde på enkätstudier med 3 982 lärare och 300 rektorer samt skolbesök på 28 skolor där elever, lärare och skolledning intervjuades. Undersökningen täckte skolor i hela landet från årskurs 5 i grundskolan till årskurs 3 på gymnasienivå. Resultatet visade stora brister i områden gällande normer och HBTQ-frågor, elevinflytande, lärarnas kompetens, samverkan och utvecklingsarbete på skolorna

Av enkätsvaren framgår det att lärare i naturorienterade ämnen tar upp samtliga delar av ämnesinnehållet mer än genomsnittet och de är långt över medelvärdet i de områden som har en tydlig naturvetenskaplig koppling. Vidare visar resultaten att under 50 % av alla lärare inom naturorienterat område inkluderar frågor som graviditet, reproduktion och sexuell hälsa i sin undervisning. De områden som störst andel lärare inom naturorienterade ämnen tog upp var i fallande ordning kroppen, känslor, likabehandling och jämställdhet.

Undervisning om sexualkunskap genomfördes i flera ämnen på 20 av 28 skolor, men både skolbesöken och enkätsvaren påvisade att mindre än hälften av alla lärare samverkar för att planera undervisningen och en motsvarande andel diskuterar inte sin sexualundervisning med andra lärare på skolan. På majoriteten av skolorna skedde heller inget systematiskt utvecklingsarbete och utbildningen utvärderades sällan eller inte alls.

Rapporten påvisar många brister inom undervisning av ämnesområdet sexualitet, samtycke och relationer som läroplansförändringarna till stor del är tänkta att möta genom att kräva ett mer ämnesöverskridande arbetssätt och tydliggöra nya fokusområden om samtycke, hedervåld, pornografi och normkritik. De stora bristerna i samverkan mellan lärare och mellan lärare och skolledning kan dock vara ett fortsatt hinder i utvecklingsarbetet. Att så låg andel av lärare i naturorienterade ämnen arbetar med viktiga biologiska processer så som reproduktion och sexuell hälsa är anmärkningsvärt, men ingenting som författarna lägger ytterligare vikt vid.

Tidigare forskning:

I en enkätstudie genomförd på 225 kvinnliga patienter på ungdomsmottagningar i Sverige undersökte Ekstrand et al. (2011) synen på skolans sexualundervisning. Formuläret innehöll flervalsfrågor om sexualundervisningen upplägg och innehåll, en uppskattning av kvalitén på undervisningen och en öppen fråga om förslag på förbättringar. Resultaten av studien visade att många av de punkter som senare har kommit att ingå i den senaste läroplansändringen var bland de kategorier som respondenterna såg ett störst behov av. Dessa inkluderade sexuellt våld, sexuella trakasserier och pornografi som alla hade en svarsfrekvens på över 90 %. Andra ledande bristområden inkluderade abort (81 %), akuta preventivmedel (80 %), fertilitet (80 %) och graviditet (59 %). Ytterligare fanns det en stor efterfrågan på en mer elevstyrd undervisning med fler diskussioner och kunnigare lärare. Studiens slutsats var att det finns en stor brist på likvärdighet i sexualundervisning mellan olika lärare och att det behövs bättre undervisning av lärarna inom ämnet.

2016 genomförde Andersson et al. (2020) en kartläggning av kursplanerna på Sveriges samtliga lärarutbildningar för att undersöka hur de berörde frågor kring sex- och samlevnadsområdet. Deras resultat påvisade att det fanns stora skillnader mellan utbildningar och att det inte fanns en tydlig grundnivå som undervisades till alla blivande lärare. Utöver denna generella brist kunde författarna visa att lärare i biologi och naturkunskap saknades specifik utbildning i samhällsvetenskapliga delar av ämnesområdet så som normkritik och genus men även tydligt naturvetenskapliga delar som sexuell hälsa, preventivmedel och graviditet saknades.

En viss kontrast till detta kan synas i den studie Bodin et al. (2021) genomförde med fokusgruppsintervjuer i södra Sverige med syftet att analysera hur människor ur olika generationer såg på fertilitet och reproduktion. Studien hade 110 deltagaren i åldrarna mellan 17-90 år och delades upp i 26 grupper med olika sammansättning med hänsyn på ålder, kön och högsta utbildningsnivå. Deras resultat påvisade att kunskaper om fertilitet och viljan att diskutera ämnet hade växt hos de yngre generationerna, men att det i första hand var kvinnor som både satt inne på mest kunskaper och bekymrade sig mest om ämnet. De flesta grupperna kom fram till att de hade fått majoriteten av sin information från andra källor än skolan och hade önskat att de fått mer kunskap om detta under skolåren. Många av deltagarna, i synnerhet kvinnor i åldrarna 25-40 år, upplevde känslor av ångest och obehag över att diskutera frågorna. Forskarnas slutsats var att reproduktion och fertilitet borde ha en mer framträdande roll i undervisningen på gymnasienivå.

För att tydligare kartlägga mäns kunskaper om fertilitet och fertilitetsproblem genomförde Hammarberg et al. (2017) en metastudie på 43 olika studier från hög-inkomstländer mellan 2005 och 2016. Män var i lika stor utsträckning som kvinnor intresserade av att få barn men de hade begränsade kunskaper om faktorer som kan påverka fertilitet. Studien påvisade att det är ett växande avstånd mellan när den biologiska fertiliteten är som högst och när det ansågs vara kulturellt optimalt att få sitt första barn. Hviid Malling et al. (2020) genomförde ytterligare en studie på ämnet.

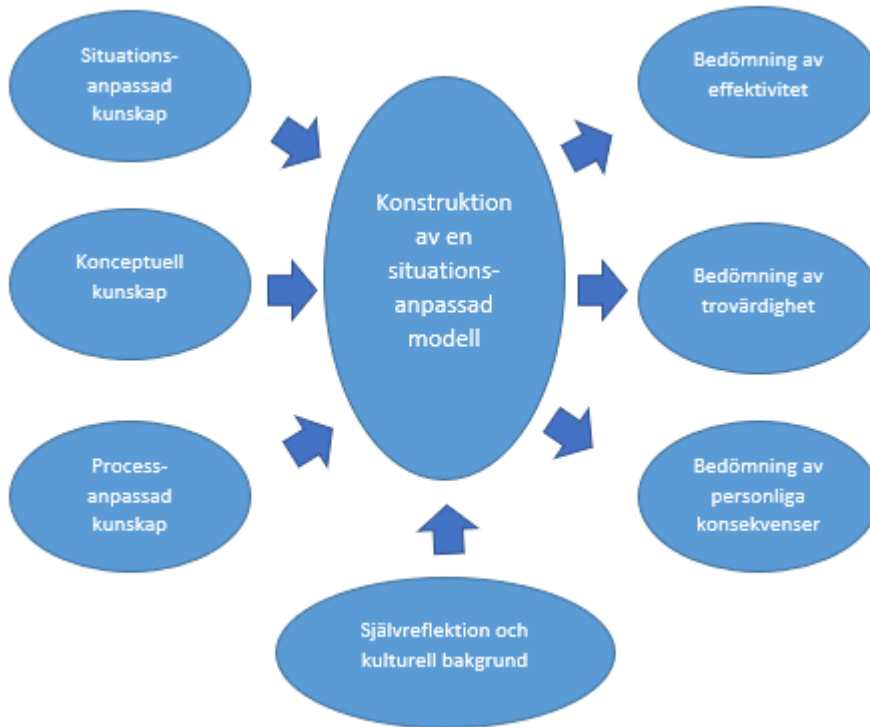
Studien bestod av semi-strukturerade intervjuer med 29 män i Danmark och Sverige, som var på sista året av sina utbildningar och i åldrarna 20-30 år. Även här kunde forskarna identifiera stora brister i kunskaperna om faktorer som kan påverka fertilitet, i synnerhet sexuellt överförbara sjukdom och manlig ålder.

I en amerikansk studie om sexuellt överförbara sjukdomar genomförd av Keselman et al. (2012) delades skolelever mellan 11-18 år in i en av tre olika grupperingar beroende på förkunskaper om HIV. Förkunskaperna mättes genom en intervju och grupperingarna baserades på hur pass djupgående biologiska grundkunskaper om viruset eleverna besatt. Eleverna i den lägsta nivån hade inga kunskaper om HIV bortsett från namnet och att det var en obotlig sexuellt överförbar sjukdom. Mellannivån bestod av elever som hade något djupare kunskaper om processen för hur HIV sprids och vilka symptom sjukdomen ger, men de var inte bekanta med de bakomliggande biologiska mekanismerna. På den högsta nivån, som bestod av minst antal elever, återfanns elever med en avancerad kunskap om viruset och de biologiska mekanismer som styr dess spridning och symptom. Samtliga elever fick sedan bedöma trovärdigheten i två påhittade påståenden om viruset. Dessa påståenden var att HIV kunde stötas ut från kroppen via svett eller urin och det andra att bli smittad av andra sexuellt överförbara sjukdomar kunde minska risken att smittas av HIV. Majoriteten av eleverna i både den första och andra gruppen var villiga att gå med på åtminstone ett av två påståenden, även om det var rakt motsägelserfullt från vad de hade påstått i sin förberedande intervju. Samtliga elever i den tredje gruppen förkastade påståendena och kunde argumentera för skälen till detta. Författarnas slutsats av studien var att tillräcklig kunskap om de bakomliggande biologiska processerna var essentiell för att eleverna skulle kunna undvika missförstånd och se igenom myter om viruset.

Studierna om fertilitet påvisar delar av riskerna med att inte ge reproduktionsfysiologin tillräcklig plats i utbildningen. Missförstånd och bristfälliga kunskaper kan leda till ökade kostnader för individen och samhället i form av fertilitetsbehandlingar och ofrivillig barnlöshet. Keselmans studie (2012) visar att en tillräcklig vetenskaplig grund behövs för att ge eleverna de verktyg de behöver för att kunna göra kritiska bedömningar av naturvetenskapliga frågor.

Teoretiskt ramverk:

Zeyer (2012) framförde ett ramverk för utbildning med syftet att främja elevers förståelse av området hälsa som bygger på utvecklandet av tre olika typer av kunskap (figur 1). De kategorier som de föreslog var situationsanpassad, konceptanpassad och processanpassad kunskap. Genom att använda alla tre av dessa kunskapsvägar kan eleverna få verktygen de behöver för att konstruera en modell av situationen och komma fram till en handlingsplan för att bemöta ett visst problem. Enligt Zeyer är bedömningen av handlingsplanen avhängande att eleverna har fått en tillräckligt varierad undervisning med alla tre kunskapskategorier. Sociokulturella faktorer spelar sedan in under alla steg av inlärningsprocessen och är något läraren behöver ta hänsyn till för att få bäst effekt.

Figur 1. Ramverksmodell för en nyanserade hälsoundervisning. Omritad och översatt efter Zeyer (2012).

Den situationsanpassade kunskapen kan beskrivas som den lite ytligare och allmänna kunskapen om ett visst ämne. Vardagsanknytningar och enklare fakta faller inom kategorin och den är central för att skapa en mental bild och ett intresse hos eleverna. Denna typ av kunskap är av stor vikt för elevernas inläring då den har den tydligaste kopplingen till elevernas omvärld och ofta kan vara väldigt relevant för just deras liv. På lägre nivåer har mycket naturvetenskaplig undervisning en tendens att fokusera mycket på just den här typen av kunskap som är ytlig, enkel att lära in och tydligt kan kopplas till elevernas vardag.

Naturvetenskaplig undervisning på högre nivåer brukar till stor del i stället kretsa kring det som omnämns som konceptuell kunskap inom ramverket. Det är fakta- och begreppsorienterad kunskap som är tilltänkt att förklara de bakomliggande biologiska processerna som styr hur kroppen fungerar. I denna studie hamnar stora delar av reproduktionsfysiologin under den här kategorin, alltså kunskapen om hur till exempel de olika reproduktionsorganen och hormonsystemet fungerar och relaterar till varandra.

Den tredje typen av kunskap inom ramverket är den processanpassade. Det är ett område som inkluderar praktiska lösningar på specifika problem och inkluderar både inlärd och självärda handlingsplaner. Användning av olika preventivmedel för att förhindra könssjukdomar och oönskade graviditeter är typexempel på något som kan klassas inom den här kategorin av kunskap.

Genom att bedriva undervisning som anknyter till samtliga tre typer av kunskap leder det till att eleverna kan göra välgrundade bedömningar i frågor gällande hälsa och påverka valen de gör i sina egna liv i framtiden.

Relevansen av det här ramverket för den här studien är just vikten av balans mellan de olika typerna av kunskap för att lyckas med sexualundervisning. För mycket fokus på situationsanpassad och processanpassad kunskap leder till att eleverna förlorar en grund i sina tankebanor, den konceptanpassade, och får det svårt att applicera sina kunskaper på nya situationer. Det kan även leda till att de får det svårare att identifiera felaktig eller missledande information (Keselman et al. 2012). Om undervisningen i stället innehåller väldigt mycket konceptuell kunskap med bristfälliga situationsanpassade och processanpassade förklaringar är risken hög att eleverna har svårt att koppla ihop de teoretiska kunskaperna med praktiska lösningar och saknar verktygen för att effektivt kunna använda sig av kunskaperna. Denna typ av undervisning är dessutom i regel svår för eleverna att ta till sig på grund av bristen på vardagsanknytningar.

Metod:

Denna studie kommer att grunda sig i en kvalitativ intervjuundersökning av fem semistrukturerade intervjuer med yrkesverksamma lärare som undervisar i kursen Biologi 2 på gymnasienivå. Intervjuerna spelades in för att sedan transkriberas. Det transkriberades materialet reducerades sen från utgångspunkten av studiens frågeställningar och svaren kategoriserades in i tre teman som överensstämde med frågeställningarna. Metoden baserades på Lantz (2013) med syftet att säkerställa att respondentens egna åsikter fördes fram för att sedan tydligt kunna kategoriseras.

Urval:

Intervjuerna genomfördes med lärarna på plats vid deras skolor. Studiens syfte är specifikt inriktat på kursen Biologi 2, så endast gymnasieskolor som erbjöd en naturvetenskaplig inriktning var av intresse, då det i regel endast är elever på den inriktningen som läser kursen. Respondenterna skulle ha varit yrkesverksamma biologilärare i minst fem år, för att de skulle vara insatta nog för att kunna ge en tydlig bild av hur undervisningen såg ut på just deras lektioner. Målsättningen var att endast en lärare från varje skola skulle intervjuas för att undvika replikerande svar inom specifika ämneslag. Två av respondenterna arbetade dock på samma skola men hade så pass skilda uppfattning och upplägg att det bedömdes relevant att använda båda intervjuerna.

Genomförande:

Studien utfördes genom semistrukturerade intervjuer som var 20-30 minuter långa. Semistrukturerade intervjuer genomförs med hjälp av en intervjuguide (Bilaga 1) med frågor som i första hand ska användas som ett stöd för den som utför intervjun så att alla intervjuer bidrar med ett likvärdigt underlag (Kvale et al. 2014). Frågorna var framtagna för att ge en rättvisande bild av lärarnas åsikter kopplade till denna studies frågeställningar.

Förutsättningarna för en semistrukturerad intervju är att respondenten inte svarar på allt för precisa frågor som lätt blir ledande, utan tillåts självständigt reflektera över lite mer öppna frågor kring ett visst tema (Lantz 2013). De teman som bedömdes vara viktigast att få reflektioner kring rörde lärarens egen syn på upplägget och innehållet inom ämnesområdet sex, samtycke och relationer i kursen Biologi 2, hur samverkan kring det ämnesöverskridande innehållet ser ut på lärarens skola samt en självskattning över lärarens egen kompetens att utbilda inom ämnesområdet.

Sju gymnasieskolor kontaktades, antingen direkt till en specifik lärare eller via skolans expedition. Fem lärare tackade ja till att delta på en intervju varav två arbetade på samma skola. På de kvarvarande tre skolorna kontaktades totalt nio olika lärare som alla avböjde medverkan på grund av tidsbrist vid terminsslut eller för att de inte kvalade in på studiens urvalskrav. Intervjuerna spelades in för att sedan transkriberas. Dataanalysen utfördes sedan på det transkriberade textmaterialet. Samtliga intervjuer skedde på plats på lärarnas skolor för att säkerställa att intervjuformen inte påverkade respondenternas svar och att de var i en bekväm miljö.

Bearbetning och analys:

För att kunna utföra en tematisk analys genomfördes först en datareduktion på den transkriberade texten. Denna utgick ifrån att korta ner mängden text genom att bara behålla det som var av direkt intresse för studien (Lantz 2013). Tre centrala teman identifierades under genomförandet som av särskilt värde för studien. Dessa definierades som ämnesområdets upplägg, samverkan på skolan och självskattning av kompetens. Samtliga intervjuer sammanfattades med utgångspunkt i de här tre kategorierna och en matris sammanställdes för att överskådligt kunna jämföra de olika åsikter som framkom under intervjuerna.

Validitet och reliabilitet:

Validitet kan för en kvalitativ studie delas upp i tillförlitlighet och generaliserbarhet, där tillförlitligheten prioriterar att den valda metoden kan besvara studiens frågeställningar och generaliserbarheten att slutsatserna kan sättas in en större kontext än studiens ramar (Bryman 2011).

Reliabilitet i en forskningsstudie bygger på att en studie som använder samma metod kan påvisa jämförbara resultat och att samma slutsatser kan dras. Då en intervjustudie i grunden fokuserar på respondenternas åsikter och inte mätbara data finns det inga förväntningar på att en annan studie skulle kunna samla helt reproducerade svar. Reliabiliteten blir då snarare en fråga om en stabilitet i metoden för att resultaten ska uppfattas som rättvisande och att vägen till slutsatserna går att följa (Kvale et al. 2014). Objektivitet är svårt att uppnå i en studie där respondenternas åsikter ska analyseras och värderas, så här blir en neutralitet i stället av stor vikt. Detta för att säkerställa att det är respondentens åsikter som kommer fram vid intervjutillfället och att dessa inte färgas av vad intervjuaren tycker och tänker.

Generaliserbarheten är en vanligt återkommande kritik mot intervjuer som metod, då de i sin natur kommer att få en mycket mindre mängd respondenter som inte kan förväntas vara representativa för hela sin grupp. Det här sätter frågetecken kring forskningens validitet i förhållandet till syftet. Hur vet vi att vi får svar på frågeställningarna när de inte går att generalisera? Vad den här studien ämnar göra för att bemöta problemet med generaliserbarheten är att inte försöka generalisera sina resultat (Lantz 2013). Frågeställningarna är inte framtagna för att ge ett svar på hur det ser ut på alla skolor i Sverige, eller för att kunna kvantifieras. Resultaten av det här projektet är i stället att synliggöra åsikter och synsätt som finns representerade för att kunna bygga en grund för vidare forskning. Om resultaten visar på att reproduktionsfysiologin får en mindre plats än vad forskningen anser att den behöver hos en andel av de lärare som intervjuas så finns det skäl att anta att synsättet är förekommande på fler platser i landet.

Etiska överväganden:

I samband med förfrågan om deltagande i studien informerades deltagarna om studiens syfte och hur insamlade data kommer att användas i form av ett informationsbrev (Bilaga 2). Innehållet i brevet intygar att Vetenskapsrådets (2017) fyra huvudkrav på etiska förhållningssätt för forskare kommer att efterföljas. Detta genom att anonymisera alla svar och inte lämna ut uppgifter som gör att en respondent kan identifieras, att insamlade data endast kommer att användas inom ramarna för studien samt att alla respondenter har rätt att avbryta sitt deltagande när som helst under studien. Med informationsbrevet bifogades ett intyg som skulle returneras innan studiens genomförande om att deltagaren har tagit del av informationen och vill delta i studien.

Resultat:

Sammanfattningar av intervjuer

Sammanfattningarna av det transkriberade materialet som följer utgår från studiens frågeställningar och är indelat i de tre huvudkategorier som beskrivits under kategorisering i metoddelen. Materialet bygger på fem intervjuer med undervisande lärare. Hela det transkriberade materialet omfattar ungefär 17 000 transkriberade ord, baserat på 108 minuters inspelat material.

Lärare A

Lärare A arbetar på en skola med 1 000 – 1 500 elever och har varit yrkesverksam gymnasielärare mellan 5 – 10 år. Hen undervisar i biologi och naturkunskap och har de senaste åren framförallt haft kurser i Naturkunskap 1 och 2. Läraren hade nyligen kommit tillbaka från tjänstledighet och var därför inte helt insatt i vilket arbete som hade pågått i ämneslaget under frånvaron men hen kände till att det nyligen hade kommit förändringarna i läroplanen gällande området. Läraren planerade att till stor del tillämpa samma kursupplägg för ämnesområdet sex, samtycke och relationer som denne tidigare hade använt inom naturkunskapen.

Undervisningsupplägg.

Läraren nämner att kursupplägget är planerat att fokusera mycket på elevstyrd och interaktiv undervisning med mycket diskussioner och samtal – i synnerhet om de frågor som kretsar kring de delar som går att anknyta till samtycke och relationer. Hen planerar att prioritera detta framför innehåll gällande exempelvis könssjukdomar, som i en större utsträckning ingår i grundskolans ämnesplaner.

”Jag tycker att det är ett viktigt område och lägger ner mycket tid där. Mycket samtal, diskussioner och [...] pratar mycket om normer och könsidentitet. [...] Mer fokus på det än kanske på just könssjukdomar och det som man kanske fokuserar mer på i högstadiet känner jag, utan mer diskussioner.”

De delar som ingår i ämnesplanen om reproduktionsfysiologi, könssjukdomar och preventivmedel brukar hen låta ingå i ett moment i halvklass under laborationstid då eleverna får bekanta sig med de olika delarna vid olika stationer. Detta moment examineras genom ett mindre skriftligt test, men resterande delar av ämnesområdet examineras inte.

Vidare beskriver läraren att ämnesområdet förläggs till slutet på terminen och att det är något som har blivit standard av tradition men att det egentligen inte finns några skäl till att det är just så. Läraren beskriver ämnesområdet som ett av de absolut enklaste att ta upp då eleverna oftast är väldigt roade och intresserade, och att detta innebär att det går att genomföra ett elevstyrt upplägg effektivt.

”Just den delen är alla intresserade av så det blir alltid givande. Lätt del av kursen så att säga och själv har jag inte något problem att prata om någonting i ämnet heller, utan jag tycker det är så viktigt för eleverna och det är liksom roligt att eleverna också är så drivna ”

Samarbeten och samverkan.

Det har förekommit samarbeten på naturkunskapen under lektionstid med bland annat RFSU och skolsköterskan men läraren är osäker på hur det har sett ut inom biologin. Hen har inte varit delaktig i något samarbete mellan olika kurser och känner inte till om ämnesområdet tas upp i några andra kurser utöver biologi och naturkunskap. Det har inte kommit till lärarens kännedom om någon typ av samverkan på skolnivå förekommer i syfte att arbeta mer kursintegrerat om ämnesområdet efter läroplansförändringarna. Som svar på en fråga om det finns några förändringar på hur skolan arbetar med ämnesområdet som hen skulle vilja se efterlyser denne just mer kursöverskridande samarbeten.

”Ja men det skulle väl vara att vi får till ett alltså riktigt bra samarbete mellan alla lärarna, inte bara inom naturämnena så att man ser det på hela skolan. Att få till ett fungerande samarbete. Det gäller ju att få till tid och möjlighet att kunna ha möten [...] där man kunde diskutera hur man ska ta upp det i de olika ämnen vem som ska ta upp vad och så vidare

Kompetens och motivation.

Läraren uttrycker sig väldigt positivt till ämnet och ser inga problem med att undervisa om dess alla delar, men tillägger att det finns vissa delar som naturligt skulle kunna ingå i andra kurser men hen anser att merparten borde fortsätta att ligga inom biologi och naturkunskap.

”Vi har ju vana av att ha hand om det ämnet så på det sättet finns det ju en fördel [...] att det ligger i kulturen i ämnet och så vidare. Så på det sättet tycker jag att det är bra, [...] men visst... vissa delar skulle jag absolut kunna ligga i andra ämnen utan att det blir konstigt heller. Men jag kan tänka mig att [...] större delen kan ligga på naturämnena. Ja, det tycker jag. Det känns naturligt.”

Lärare B

Lärare B hade varit yrkesverksam inom ämnet på en skola med 500-1000 elever i över tjugo år. Då relativt få elever på skolan läser kurser i biologi arbetar läraren inte i ett specifikt ämneslag för kurser inom ämnet och är därför väldigt självständig i sitt kursupplägg.

Läroplansförändringarna har inte diskuterats på skolan och hen var inte insatt i de nya formuleringarna. Läraren uttryckte en något negativ upplevelse av ämnesområdet sex, samtycke och relationer utifrån elevgruppernas engagemang och den egna kompetensen, i synnerhet om de frågor som var minst relaterade till naturvetenskap.

Undervisningsupplägg.

Läraren uppger att området brukar tas upp sent under kursens gång och att det innefattar både lektioner med föreläsningar och ett avslutande grupparbete. En stor del av upplägget på kursen baseras på det upplägg som återfinns i skolans lärobok i Biologi 2.

”Precis innan jag kommer liksom till sex och samlevnad så brukar jag ha hormoner som det avsnittet som är innan... Så då blir det en ganska bra övergång för då brukar jag prata om menscykeln och sådana saker så då kan man liksom glida in på sex och samlevnad och låter det hänga ihop.”

Avsnittet är examinerande i form av ett prov som täcker både hormonsystemet, reproduktionsfysiologi och embryologi. Efter detta fortsätter kursen med ett grupparbete som i de flesta fall brukar täcka könssjukdomar och preventivmedel. Till sist avslutas området, och oftast även kursen, med diskussionslektioner i mindre grupper om frågor som täcker relationer, könsnormer och sexualitet. Läraren nämner därtill att ämnesområdet i vissa fall har hamnat så sent på terminen att den sista biten tyvärr inte hinns med.

Samarbeten och samverkan.

Under sin tid på skolan kan läraren inte minnas något samarbete med andra kurser på just det här området och hen tror inte att området diskuteras flitigt i några andra ämnen utom naturkunskapen. Läraren nämner religionsvetenskapen som ett potentiellt ämne där området kan ha tagits upp tidigare men hen är inte insatt i vad som i så fall tas upp i kursen.

Externa samarbeten har förekommit tidigare där aktörer som Tjejers rätt i samhället (TRIS), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) och Kärleksakuten har varit på plats på skolan och haft olika aktiviteter med eleverna. Detta har varit både på eget initiativ under lektionstid och på skolnivå under tema- eller hälsodagar. Läraren uttrycker sig positivt kopplat till dessa men är kritisk till att det faller så mycket på just biologin att samordna den här typen av samarbeten.

”Hälsodagen skulle man ju kunna utveckla mer systematiskt med vad man gör på en sån dag men också att det också kopplas till ämnet [...] det får ju inte vara så att om man inte var med på den här hälsodagen så missade man allting, så det måste ju fortfarande komma upp i mitt ämne.”

Hittills har det enligt läraren inte förekommit någon typ av samverkan kring förändringarna i den uppdaterade läroplanen och det har inte framgått att området har fått en mer framträdande plats i fler ämnen. Läraren är kritisk till att någon förändring på större skala med kursintegrering i fler ämnen kan ske utan ändring av specifika ämnesplaner.

”Det är svårt att hinna med saker på mentorstiden eller såna saker... det är så mycket annat som ska hända där. Det behöver liksom kopplas till kurser om det verkligen ska bli nånting.”

Kompetens och motivation.

Angående upplägget på kursen nämner läraren att de traditionellt naturvetenskapliga delarna av området upplevs som tydliga och enkla att undervisa om, men att det blir svårare med de delar som går under benämningen ”relationer”.

”Alltså jag har inga problem att undervisa om sexbiten men just när det kommer till relationer kan jag tycka det är lite svårare. Och det kan vara lite svårt att få eleverna med på tåget ibland på det här avsnittet också”

Senare i intervjun tillägger hen:

”De kan tycka att det är pinsamt och sådära... jag har mycket invandrarelever som inte är vana att prata [om sex] överhuvudtaget [...] så att dom kan tycka att det är ganska jobbigt...”

Lärare C

Lärare C är yrkesverksam på en skola med 1 000-1 500 elever och började just arbeta på denna skola efter att under en längre tid ha arbetat på en skola av motsvarande storlek i en annan kommun. Skolan har många elever som läser en naturvetenskaplig inriktning och läraren arbetar i ett större ämneslag som har en stor samsyn i sitt kursupplägg. Hen har arbetat som lärare i runt trettio år och är överlag positiv till ämnesområdet och uppskattar utmaningarna i det men är kritisk till att det har fått allt mindre utrymme i tidsplaneringen under de senaste åren. Läraren är själv väl insatt i de senaste ändringarna i läroplanen men upplever inte att de har diskuterats utförligt på någon av de två skolor som denne har arbetat på under de senaste två terminerna.

Undervisningsupplägg.

Läraren beskriver att området tas upp sent på terminen och till stor del utgörs av ett mer elevstyrt perspektiv med ett fåtal föreläsningar och större fokus på diskussioner och gruppuppgifter. Vissa av de frågor som nämns i ämnesplanen tas i stället upp under andra delar av kursen där det anses lämpligt, såsom reproduktionsfysiologi, könssjukdomar och preventivmedel, men att i de fall dessa frågor inte har tagits upp tidigare får de ingå i det här momentet, i de flesta fall då som en stationsövning i halvklasser.

”Då kan man ju ha tagit upp sexuellt överförbara sjukdomar när man pratar om bakterier och virus och så, så att det kommer in på andra sätt i undervisningen. Och om hormoner till exempel, och om hur p-piller och sådär fungerar det kan man ju få in [...] när man pratar om hormoner [...]. Det finns olika sätt att få in grejer i undervisningen även om det inte är knutet till ett avgränsat område.”

Läraren nämner att området har minskat mycket i omfattning på senare tid på grund av en allmän brist på lektionstid till följd av att mycket arbete som tidigare utfördes av eleverna utanför lektionstid nu måste utföras på lektionerna.

”Här [...] har man minskat ner på det området för att vi har beslutat oss för att man ska ha alla examinationer på lektionstid. Det betyder att man gör laborationsrapporter också på lektionstid och då måste man ta bort olika saker. Så att [...] flera lärare härifrån har minskat ner, ganska mycket på det här området. [...] Så det kanske bara är en och en halv vecka i stället för tre eller fyra veckor.

Det elevstyrda perspektivet har lett till att många av genomgångarna har antagit en prägel som anknyter mer till delarna av området som kretsar kring samtycke och relationer som läraren tar stöd i den uppdaterade läroplanen.

”Man har ju ändå som biologilärare en tendens att ta upp dom mera generellt biologiska kopplingarna och [tar inte upp] det här med relationer riktigt på samma sätt. [...] Alltså, att samtyckesfrågor och så hör till biologiundervisning. Men nu blir det ju väldigt viktig att göra det också och att man nu har stöd för det i dom styrdokument som finns.”

De examinerande delarna brukar ske i ett något större grupparbete där eleverna producerar en ljudinspelning av sig själv i form av ett podd-avsnitt om ett självvalt ämne valt utifrån en lista på runt tjugo olika alternativ. Läraren beskriver det som givande men tidskrävande och att det vid vissa tillfällen har hamnat för sent på terminen för att kunna ingå i betygssättningen.

”Ibland kommer det här lite senare och då kommer det kanske inte ens med i betyg och bedömning. Men jag brukar få med det som innan, det ger större seriositet till det och viljan att arbeta med att verkligen göra ett bra jobb.”

Samarbeten och samverkan.

Eftersom lärare C just har börjat arbeta på skolan kan hen inte uttala sig om hur diskussionerna, om några, har förts på skolan under tidigare terminer men det har inte varit några diskussioner över ämnesgränserna under terminen och inga nya riktlinjer från skolledningen. På den tidigare skolan nämner läraren att det kunde genomföras samarbeten med samhällskunskapen under vissa gymnasiearbeten som kunde anknytas till ämnesområdet, men ingenting specifikt under lektionstid. Hen nämner att det finns en stor vilja att arbeta ämnesövergripande men att tiden inte räcker till.

”Det beror ju på olika saker... dels på en ökad arbetsbelastning överlag och att [...] det [inte] finns [...] tider att hitta [för att] prata och att utveckla saker. Det finns ju en jättestor vilja att arbeta över ämnesgränser egentligen men tiden ger inte det. Och det tycker jag är jättetråkigt... det går ju ut över kreativiteten i många olika kurser tror jag.”

Läraren fortsätter med att betona vikten av ett ämnesintegrerat upplägg.

”Det blir ett ytterligare perspektiv och så tror jag att det viktigt att synliggöra det på ett sätt då. Om man jobbar mera med det med flera ämnen samtidigt så ger det en ökad vikt. Alltså visar på betydelse av det här. Och det tycker jag är viktigt”

Kompetens och motivation.

Läraren är positivt inställd till innehållet i ämnesområdet och nämner inga specifika delar som är problematiska att undervisa om. Därtill nämns det att det inte finns några frågor som hen känner sig obekvämd med att besvara eller situationer som denne inte kan ta upp. Läraren tillägger att det är viktigt att anpassa lektionsupplägget efter elevgruppen och att det kan uppstå problem utifrån elevernas olika bakgrunder och erfarenheter. Något som hen själv inte ser som alltför utmanande men påpekar att detta kan vara en risk för andra och vikten av att alltid ha det i åtanke.

”Nej... det vet jag inte... Det är väl att det är viktigt att beakta olika elevers bakgrunder och erfarenheter i dom här frågorna och vara lyhörd för det och att elever blir lyssnade på och sedda.”

Utöver detta ser läraren inga problem med hur upplägget ser ut för kursen Biologi 2 men säger att det största lasset för ämnesområdet ligger på lärarna i biologi och naturkunskap. Hen anser inte att detta är ett problem och fokuserar i stället på vikten av ämnesområdet för eleverna och poängterar igen att det borde få mer tid i skolan, oavsett var det ligger.

”Det är bra att det finns där, jag tycker att det här är ämnesområde som behöver mera och inte mindre tid. Och att det är frågor som är viktiga för ungdomars fortsatta väg i livet.”

Lärare D

Lärare D har arbetat inom svensk skola i runt fyrtio år med den absoluta majoriteten på den nuvarande skolan som har runt 1 000 -1 500 elever och ett nationellt intag. Skolan har viss naturvetenskaplig inriktning men hen arbetar i ett mindre ämneslag då flertalet av eleverna inte läser biologi. Läraren var väldigt positiv till området sex, samtycke och relationer och såg det som en av de bästa delarna av kursen. Hen var väl insatt i förändringarna i läroplanen och har på eget bevåg gjort förändringar i kursupplägget för att innefatta de nya delarna.

Undervisningsupplägg.

Läraren brukar lägga området relativt sent under vårterminen med start efter påskledigheten. Teoretiska delar gällande reproduktionsfysiologi, könssjukdomar och preventivmedel tas upp i mån av tid, oftast i form av en stationsövning i halvklass och kortare genomgångar. Överlag fokuserar läraren på ett elevstyrt perspektiv med många diskussioner och mindre gruppsamtal gällande i synnerhet samtycke och relationer.

”Så vi [...] jobbar lite grann med könssjukdomar, preventivmedel, könsorganen och så. Men det tar jag ganska flyktigt.[...] Dom får ofta jobba med det själva och söka på dom här olika hemsidorna, RFSU och Ungdomshälsan och allt sånt här. [...] Sen har dom ju ofta mycket frågor om p-piller för det finns ju en mängd olika och så där. Så det är ju en bit, men det är ju inte huvuddelen utan vi resonerar ganska mycket kring normer och såna grejer.”

Dessa delar är i regel inte examinerande då läraren inte känner att det är relevant att sätta betyg inom ämnet. Hen nämner att de i regel tar upp frågor om genus, sexualitet, lagstiftning, normer och pornografi. Efter detta område brukar läraren avsluta med ett avsnitt om livscyklar som kan innehålla delar av reproduktionsfysiologin och kan vara examinerande i form av en inlämningsuppgift.

Samarbeten och samverkan.

Frågan om upplägget av ämnesområdet har diskuterats flitigt i ämneslaget, men läraren säger att inga andra lärare eller skolledningen har varit involverade i arbetet. De förändringar som genomfördes baserades på den uppdaterade läroplanen och innebar att de minskade ner på det teoretiska, naturvetenskapliga delarna och lade till mer om till exempel samtycke och normer.

”Vi har ju i och för sig också tidigare pratat lite om [normer] men inte i samma utsträckning för nu har vi ju mer plockat bort på den här teoretiska delen och tar det mycket mer snabbt och lägger den tiden på att diskutera”

Läraren säger att det inte finns något naturligt ämne att samarbeta med och har inte gjort detta under de senaste åren men hen känner till att det tidigare har funnits samarbeten med samhällskunskapen i någon utsträckning. Innan Lgy11 var detta inte ett område som togs upp i Biologi B (dåvarande benämning på Biologi 2) utan låg på rektorns ansvar som oftast hanterades under temadagar, men hen påpekar att det även då ofta hamnade på biologiläraren att organisera dessa.

Kompetens och motivation.

Läraren nämner att ämnesområdet är en personlig favoritdel av kursen och tycker sig inte ha några problem med att diskutera några frågor i ämnet men kan tycka att det är märkligt att till exempel frågor om lagstiftning ligger på lärare i biologi. Vidare uttrycker läraren att det kräver mycket av enskilda lärare att utbilda sig själva inom ämnet och att det skulle kunna vara rimligare om det hela ingick i ett större moment med lärare med mer konkret kompetens.

”För att sånt som är lagstiftning och juridik och så det kan ju inte vi nåenting om utan det får vi läsa på själva. Så att egentligen så skulle det kanske ingå som ett större block och något sätt så att man är lite mer påläst på det som undervisande lärare i det.”

Lärare E

Lärare E arbetar på en skola med 1 000 – 1 500 elever med en stor andel elever som läser en naturvetenskaplig inriktning. Läraren är ämnesansvarig för ämnet biologi och arbetar i ett större ämneslag som samarbetar mycket med lektionsplanering men de enskilda lärarna lägger upp sin egen undervisning. Hen har arbetat inom skolan i över tjugo år och har läst igenom läroplanändringarna men inte gjort några stora ändringar i sin egen planering. Överlag lägger läraren stor vikt vid naturvetenskapliga förklaringsmodeller inom ämnesområdet sex, samtycke och relationer och fokuserar extra mycket på de delar som omnämns i ämnesplanen för Biologi 2. Läraren ser positivt på de utökade delarna med samtycke och relationer i området men är kritisk till att det är biologikursen som ensam ska ansvara för att ta upp alla delar.

Undervisningsupplägg.

Läraren säger att ämnesområdet brukar hamna i slutet av läsåret men att stora delar av innehållet gällande reproduktionsfysiologi, hormonell styrning och embryologi brukar förläggas på andra delar av kursen för att lättare kunna examineras. De sista två till tre veckorna av kursen är i regel efter betygssättningen på skolan och är därmed inte betygsgrundande. Läraren nämner att detta är ett bra tillfälle att ta upp fler frågor som platsar bättre som diskussioner och samtal där eleverna kan ta ut svängarna mer utan att oroa sig över betygssättning.

”Hur vi definierar sex [och] hur vi definierar kärlek kan vi ju plocka in till det här avsnittet... men sex, fertilitet [...] och så blir lite grann innan. Men det här med sociala relationer, mänskliga relationer, den kommer ju på slutet i sådana fall. Men det här rent reproduktionsmässiga, det kommer tidigare.”

Läraren betonar att det finns en uppfattning hos eleverna att de tror att de vet väldigt mycket om det här ämnet men att kunskapsgraden i själva verket kan vara väldigt skiftande och bristfällig.

”Alltså jag har ju suttit här med elever som inte har en aning om varifrån menstruationsblodet kommer eller att ägget är ett ägganlag som växer fram med hjälp av hormonhjälp [...] så det är jättemycket som dom faktiskt inte vet”

Samarbeten och samverkan.

Läraren tar upp tidigare samarbeten med externa aktörer såsom Kvinnojouren, Fredens Hus och läkarstudenter från Uppsala universitet som har kommit till skolan och haft lektionsmoment med klasserna. Dessa samarbeten har upplevts som väldigt positiva av läraren men hen säger också att det har varit svårt med kontinuiteten då det oftast hänger på stort engagemang och mycket tidsavsättning från den externa aktörens sida.

Sen den uppdaterade läroplanen trädde i kraft har läraren inte varit med om några diskussioner i arbetslaget eller uppmaningar från skolledningen om hur ämnesområdet ska integreras i fler kurser, men de har diskuterat innehållet i just Biologi 2 inom ämneslaget. Hen uttrycker att ansvaret för att införa det här i fler ämnen behöver ligga på skolledningen eller arbetslagsledaren.

På skolnivå nämner läraren att de tidigare brukade ha ett större moment för hela skolan runt terminsavslutningar som tydligt berörde ämnesområdet. Under momentet brukade alla elever på skolan få ta del av olika aktiviteter som låg utanför ordinarie lektionsupplägg, aktiviteterna inkluderade bland annat rollspelsövningar om gränssättningar och relationskonflikter och kurser i till exempel självförsvar. Läraren säger att sådant dock inte har genomförts sedan införandet av Lgy11 och uttrycker en besvikelse över detta.

”Men det gör vi faktiskt jättelite av nu. När du ställer frågan så blir jag lite ledsen när jag tänker på det. Men det är inte nåt som kanske jag kan styra mer än att driva liksom på nåt vis då. Så det kanske man skulle vilja önska nånstans att eleverna skulle få träna på en mognad i relationer till andra människor. [...] Det kanske vi har blivit sämre [på], jag vet inte om vi var bra förut men vi kanske gjorde lite mer aktiviteter kring det, det ingår ju inte spontant i så många kurser så där. Jag känner att det alls inte ingår i den här”

Kompetens och motivation.

Angående sin egen kompetens i ämnet så uttrycker läraren inga svårigheter eller problem med att själv hålla i det, men tar upp att det saknas en formell utbildning för att upp de delar som inte har en lika tydlig naturvetenskaplig inriktning.

”Jag är ju mer biolog. Jag är inte utbildad att jobba med allt som har med relationer och sånt att göra. [...] Sen så känner jag mig som individ bekväm med att jobba med frågan, men det är en annan sak. [...] Det gör ju inte [att jag] är genuint utbildad på det. Så det har ju känts jättebra när dom här läkarna har varit här till exempel och vi har tagit hit personal för att utbilda lärarna också. Men det har ju varit en eftermiddag, så det är ju inte en genuin professionell utbildning på det viset.”

Tematisk analys

Nedan följer en matris (Tabell 1.) över lärarnas svar kopplade till studiens tre teman som är uppdelade i åtta underkategorier. Temana är framtagna för att representera studiens tre frågeställningar och fokuserar därmed på lärarnas svar om ämnesområdets upplägg, samverkan på skolan och självskattning av sin kompetens. Svaren delades in i respektive tema om de innehåll yttranden som föll under någon av de kategorier som kopplades till temat.

Tabell 1. Matris över tematisk analys av respondentsvar.

	Lärare A	Lärare B	Lärare C	Lärare D	Lärare E
<u>Huvudsakligt ämnesinnehåll</u>					
Utgångspunkt	Läroplansstyrd	Kursplansstyrd	Läroplansstyrd	Läroplansstyrd	Kursplansstyrd
Examinationer	Teoretiskt test	Teoretiskt prov	Grupparbete	Inga	Teoretiskt prov
Tidsaspekt	Tillräcklig	Viss tidsbrist	Tidsbrist	Tidsbrist	Tillräcklig
<u>Samverkan</u>					
Externa och interna samarbeten	Inga samarbeten	Externa samarbeten	Inga samarbeten	Inga samarbeten	Externa samarbeten
Arbetslag och skolläring	Ingen samverkan	Ingen samverkan	Ingen samverkan	Ingen samverkan	Ingen samverkan
Ämnesområdets utrymme	Rimlig	Ligger för mycket på biologi	Bör vara mer framträdande i alla kurser	Bör vara mer framträdande i alla kurser	Ligger för mycket på biologi
<u>Självskattning av egen kompetens</u>					
Naturvetenskaplig	Hög tilltro	Hög tilltro	Hög tilltro	Hög tilltro	Hög tilltro
Samhällsvetenskaplig	Hög tilltro	Låg tilltro	Hög tilltro	Viss tilltro	Viss tilltro

Huvudsakligt ämnesinnehåll.

Detta tema innefattar intervjusvar som påvisar vilken del av ämnesområdet som lärarna prioriterar. Svaren delades in som ämnesplansstyrda eller läroplansstyrda beroende på om respondenten tydligt argumenterade för att ett område fick mer utrymme än ett annat eller om läraren genomgående föll tillbaka på att använda exempel som gick att härleda till en viss utgångspunkt.

Ett ämnesplansstyrt ämnesinnehåll utgår från de korta formuleringar om reproduktionsfysiologi, sexuell hälsa och preventivmedel som återfinns i ämnesplanens centrala innehåll (Skolverket, 2010) och har en övervägande naturvetenskaplig utgångspunkt. Detta innebär att biologiska processer är i centrum för det mesta av undervisningen och innehållet innefattar i regel mer teoretiska kunskaper än värderande övningar. Två av respondenterna, lärare B och E, beskrev sitt kursupplägg på ett vis som har klassats som ämnesplansstyrt. De hade tydligt fokus på biologiska processer och förklaringsmodeller och likställde reproduktionsfysiologin med andra delar av den mänskliga fysiologin. Ett exempel på denna typ av upplägg kan vara som följer:

”Jag känner att det alls inte ingår i den här [kursen], däremot att veta och förstå och lära känna sig själv utifrån hormencykler. Det tycker jag är jättespännande och det tycker jag ingår i min kurs liksom” (Lärare E)

En mer läroplansstyrd undervisning fokuserar tydligare på de delarna i den uppdaterade läroplanen som berör ämnesområdet och har således en mer samhällsvetenskaplig utgångspunkt. Kursinnehållet blir då mer dominerat av frågor gällande relationer, samtycke och normkritik med en undervisning som präglas av öppnare diskussioner och samtal. Lärare A, C och D beskrev upplägget i sina kurser på detta vis med ett tydligt nedprioriterande av biologiska processer.

Ett exempel på en läroplansstyrd utgångspunkt kan representeras genom ett yttrande som:

”Så vi [...] jobbar lite grann med könssjukdomar, preventivmedel, könsorganen och så. Men det tar jag ganska flyktigt. [...] Så det är ju en bit, men det är ju inte huvuddelen utan vi resonerar ganska mycket kring normer och sådana grejer.” (Lärare D)

Examinationer är den andra underkategorin i ämnesinnehållet och beskriver respondentsvar baserat på vad och hur mycket som examineras inom ämnesområdet. Endast lärare C hade ett examinerande moment på de huvudsakligen samhällsvetenskapliga delarna medan lärare A, B och E hade teoretiska prov på de mer naturvetenskapliga. Lärare A beskrev det som ett mindre test för att påvisa begreppsförståelse. Både lärare B och E sa att ämnesområdet brukade komma upp i samband med andra större prov med både beskrivande och utredande frågor.

Den sista underkategorin till ämnesinnehållet rör tidsaspekten och definieras utifrån hur läraren beskriver utrymmet i kursen för att fullvärdigt hantera ämnesområdet. Uttalanden som direkt antyder att tiden antingen är "tillräcklig" eller "inte ingår här", men jag tog även hänsyn till de fall då läraren nämner att delar av kursen vissa år inte har hunnits med.

"Ja men jag tycker ändå att Biologi 2 är ganska gott om tid. Jag har ju undervisat så länge så jag har ju haft Biologi B som bara var en 50-poängskurs där det var nästa lika mycket saker som man skulle hinna med som nu." (Lärare B)

Samverkan:

Ingen av de intervjuade lärarna hade några samarbeten som konsekvent genomfördes varje år under ämnesområdet. Lärare B och E beskrev dock samarbeten de hade genomfört med externa aktörer under de senaste åren. Samtliga lärare uttryckte en vilja att genomföra fler samarbeten internt på skolan men uppgav att det i regel inte var möjligt på grund av tidsbrist eller att kurserna inte gick parallellt med några lämpliga samarbetskurer.

Ingen av skolorna hade haft några forum för att diskutera läroplansförändringarna och hur dessa ska implementeras. Lärare A och C uppgav att de hade diskuterat saken med andra kollegor, men inte under några organiserade former. Både lärare C och D hade samverkat inom respektive ämneslag för att göra ändringar i kursupplägget enligt förändringarna men frågan hade inte lyfts i arbetslaget.

Alla respondenterna var överens om att det var just kurserna i biologi och naturkunskap som hade störst ansvar på skolan för att bedriva undervisning i "sex, samtycke och relationer". Angående denna kursfördelning så var det endast lärare A som uttryckte sig positivt med att det finns en tydlig ämnestradition:

"Vi har ju vana av att ha hand om det ämnet så på det sättet finns det ju en fördel [...] att det ligger i kulturen i ämnet och så vidare. Så på det sättet tycker jag att det är bra, [...] men visst... vissa delar skulle jag absolut kunna ligga i andra ämnen utan att det blir konstigt heller. Men jag kan tänka mig att [...] större delen kan ligga på naturämnena. Ja, det tycker jag. Det känns naturligt." (Lärare A)

Övriga lärare påpekade mindre eller större delar av ämnesområdet som de ansåg borde ligga på andra kurser och att de önskade en högre grad av kursintegrering i fler av skolans ämnen.

Självskattning av egen kompetens:

Den sista kategorin rör hur läraren ser på sig själv som utbildare inom området. Den är i sin tur uppdelad i två underkategorier med inriktning på naturvetenskaplig respektive samhällsvetenskaplig kompetens. Indelningen gäller enbart lärarens egen syn på sin undervisning och innehåller inte någon bedömning av direkta kunskaper eller kursupplägg. Självkritiska kommentarer om den egna utbildningsnivån på ett visst område leder till en lägre klassad tilltro. Samtliga respondenter ansågs sig bekväma med att undervisa om de delar som ingår i ämnesplanen för Biologi 2 och uppgav att de kände att de besatt tillräcklig kompetens

för detta. På de mer tvärvetenskapliga delarna som framkommer i läroplanen förde endast lärare B fram en åsikt om att området kunde kännas olustigt för både läraren och eleverna. Lärare D och E nämnde bägge två att de var väldigt bekväma med att undervisa om allt som ingick i ämnesområdet, inklusive det mer samhällsvetenskapliga. De upplevde dock att det fanns delar där de inte innehade rätt kompetens för att helt kunna göra rättvisa:

”Jag har ju undervisat här innan GY11 [och] då fanns det ju inte med i våra kurser och det kom ju bara [från ingenstans] liksom. Det var ju inte så att vi fick någon kompetensutveckling eller något på området. [...] Sen så känner jag mig som individ bekväm med att jobba med frågan, men det är en annan sak.” (Lärare E)

Diskussion:

Resultatdiskussion:

Ämnesområdets upplägg:

Resultaten påvisar att det finns markanta skillnader i hur lärare väljer att angripa ämnesinnehållet i området sex, samtycke och relationer i kursen Biologi 2. Två tydligt skilda sätt att se på området kan identifieras som att läraren använder sig av ett upplägg som i första hand är ämnesplanstyrt eller läroplansstyrt. Ämnesplanen för Biologi 2 har en betydligt mer naturvetenskaplig utgångspunkt och nämner endast ett fåtal begrepp kopplade till området som ska ingå i kursen. Läroplanen, i synnerhet med de ändringar som inkluderades 2022, har en mycket mer övergripande syn på ämnesområdet ”sex, samtycke och relationer” och fokuserar i första hand på frågor gällande samtycke, sexualitet och normer. Det finns argument för att båda ämnesuppläggen är rimliga, men om skillnaderna är för stora mellan olika lärare så finns det en risk att eleverna inte får en likvärdig utbildning.

Läroplanen är ett styrdokument som förmedlar skolans värdegrund och samhälleliga ansvar. Innehållet ska representeras i skolan som helhet men den lägger inget enskilt ansvar på specifika kurser – utom att värdegrunden ska representeras i skolans alla ämnen. I samband med läroplansförändringarna så publicerade Skolverket (2022) stöddokument för hur lärare ska arbeta med förändringarna i olika ämnen. Skrivelsen börjar med att poängtera att det fortfarande är de biologiska frågorna kring reproduktionsfysiologi och hälsa som är i centrum i kursen och fortsätter med att säga:

”Eftersom de biologiska aspekterna av sexualitet är tätt sammankopplade med frågor om identitet, jämställdhet och andra värdefrågor ska eleverna även få tillfälle att samtala om dem.”

Utredningen från Skolinspektionen (2018) påvisade att eleverna efterfrågade en sexualundervisning som gav mer utrymme åt diskussioner och frågor om relationer, normer och sexualitet. Frågor om könsorgan och könssjukdomar kunde nedprioriteras då de ansåg att de var tillräckligt kunniga som det var. Detta blev senare grunden för läroplansförändringarna och idén om ett ämnesövergripande område.

Viktigt att ha i åtanke är dock att den här utredningen inte innehöll någon typ av kunskapsinventering och ett flertal studier visar värdet av att fortsätta lägga mycket tid på de bakomliggande biologiska processerna. Keselmans (2012) visade värdet av biologisk grundkunskap för att motverka missförstånd och fördomar medan flertalet nordiska studier (Bodin et al. 2021, Hammarberg et al. 2017, Hviid Malling et al. 2020) visade både låga kunskapsnivåer och en önskan om att de hade fått mer faktabaserad undervisning senare i livet.

Det teoretiska ramverket av Zeyer (2012) som presenterades tidigare i den här studien lägger stor vikt vid en varierad sexualundervisning som lyckas binda ihop vardagsanknytningar, biologiska processer och problemlösning för att eleverna ska kunna göra välgrundade bedömningar om sin egen hälsa. Ämnesplanen för Biologi 2 kombinerat med den nya läroplanen representerar det här synsättet och hur man kan arbeta med det. Alla delar är viktiga och ingen enskild kurs kan ge en tillräckligt nyanserad bild av detta komplexa ämne. Var tyngdpunkten för biologikursen ska ligga tåls att diskuteras vidare, men vad som är tydligt utifrån tidigare forskning och ämnesplanen är att grundläggande biologiska kunskaper är av stort intresse för ämnet och det är i första hand biologilärarna som besitter den specifika spetskompetensen för att undervisa om detta.

Samverkan på skolorna:

Från resultaten i den här studien går det att se att det finns en anledning att undersöka hur skolor arbetar med löpande läroplansimplementering, då ingen av de intervjuade lärarna uppgav att det hade skett någon undervisningssamverkan sedan införandet av läroplansförändringarna. Detta är högst problematiskt ur en likvärdighetsynpunkt om det är vanligt förekommande i resten av landet. Det är skolledningens ansvar att se till att läroplanen implementeras och det framgår uttryckligen av den nya läroplanen att det är rektors ansvar att "kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen" (Skolverket, 2021). Om detta är en tendens så överensstämmer den med resultat som framkom under Skolinspektionens kvalitetsgranskning (2018) och vidare arbete måste ske för att implementering av styrdokument och undervisningsutveckling genomförs.

De samarbeten som nyttjades av alla lärare i den här studien var externa och innebar i regel att det avsattes lektionstid till moment som läraren själv inte var närvarande vid. Denna typ av samarbeten kan vara väldigt givande men kräver samverkan inom arbetslagen för att säkerställa att inget tappas bort, till exempel om några elever är frånvarande. Om ämnesområdet ska vara kursöverskridande är det också viktigt att diskutera inom arbetslaget från vilken kurs lektionstimarna ska tas ifrån för att användas till den här typen av samarbeten.

Självskattning av kompetens:

Av respondenterna i den här studien så uppgav flertalet att de upplevde att de saknade den kompetens som krävs för att vara den huvudsakliga undervisande läraren för ämnet "sex, samtycke och relationer". I första hand uttryckte de bristande erfarenhet av att behandla frågor gällande genusvetenskap och juridik som har blivit mer framträdande i den nya läroplanen. Lärare E berättar att det knappt har erbjudits någon fortbildning i frågorna sedan ämnesområdet infördes i biologikursen i 2011 års läroplan. Andersson et al. (2020) granskade hur ämnesområdet lärdes ut på svenska högskolor och kom till slutsatsen att den var i stort sett obefintlig på många av skolorna och rekommenderade stora förändringar för att kunna leva upp till målen i den dåvarande läroplanen. Sedan dess har sex och samlevnad blivit ett examensmål på alla lärarutbildningar som påbörjas efter höstterminen 2022. Målsättningen med detta är att alla lärare ska ha en grundläggande kompetens inom ämnesområdet, men omfattningen av denna kompetens är ännu osäker. Faktumet kommer att kvarstå att utbildningen för att bli legitimerad biologilärare fortfarande inte innehåller specialutbildning för att kunna undervisa i frågor om exempelvis genusvetenskap och samlevnad. De nya examensmålen är tillräckliga för att uppfylla kraven som ställs av läroplanen, men om eleverna ska få en fullvärdig utbildning i sex, samtycke och relationer är det viktigt att ämnesområdet får en större plats i andra ämnen med lärare som har en mer relevant utbildning.

Metoddiskussion:

Det här projektet har valt att utgå från ett lärarperspektiv i stället för ett elevperspektiv. En anledning till detta är införandet av den nya läroplanen, som dels är ett styrdokument som i första hand behandlas av lärare och skolledning. Eleverna påverkas självfallet av ändringarna men tvingas sällan reflektera eller anpassa sig efter dem. Lärarna däremot förväntas göra ändringar i sin undervisning och planering för att förhålla sig till de nya riktlinjerna. En annan anledning är att en av grunderna till läroplansförändringen var en större utredning av Skolinspektionen (2018) som analyserade hur skolor arbetade med sexualundervisningen och vad elevernas ansåg om den. Resultatet visade på stora brister, men fokuserade i första hand på att lyfta kursintegreringen i andra ämnen än biologi och naturkunskap med tyngdpunkt på frågor om genus, sexualitet och relationer. Elevperspektivet är till stor del känt och det finns inga skäl att tro att ett projekt som utgår från det skulle generera några nya intressanta resultat innan ändringarna som gjorts har fått ha effekt.

Valet av semistrukturerade intervjuer för det här projektet berodde på att syftet med forskningen var att analysera hur biologilärare reflekterar över reproduktionsfysiologins plats i sexualkunskapsundervisningen inom kursen Biologi 2. Det här är något som kräver djupare insikt i de tankegångar som ligger bakom lärarnas kursplanering än vad en enkätstudie hade kunnat ge svar på.

Man hade genom exempelvis en enkätstudie som kartlägger kunskapsnivån hos elever antingen under eller efter gymnasietiden kunnat få mer generaliserbara resultat. I grunden skulle detta endast kunna påvisa att problem finns. Den skulle inte kunna besvara forskningsfrågor gällande vad problemen beror på eller ge ingångar till hur de kan lösas. I ett mer omfattande projekt skulle den här typen av studie kunna ingå som en förstudie för att säkerställa projektets relevans och identifiera var det finns utrymme för utveckling.

Vidare forskning:

För att bygga vidare på resultaten från denna studie skulle en mer omfattande effektstudie med kvasi-experimentell design kunna genomföras för att utvärdera värdet av en intervention i undervisningen. Interventionen skulle kunna bygga på att undersöka om teorierna som presenteras i den här studien ger de önskade resultaten om en större förståelse för ämnet sex, samtycke och relationer.

Resultatet har också visat att en mer övergripande kvantitativ studie om hur skolor arbetar med implementering av läroplanen skulle vara av stort värde. Om det är ett generellt problem att det inte finns tillräckligt med tid för samverkan på skolnivå så kan det innebära att den realiserade läroplanen skiljer sig markant mellan olika skolor och bidrar till en mindre likvärdig utbildning.

Denna studie har fokuserat på hur ämnesområdet "sex, samtycke och relationer" hanteras inom ramarna för Biologi 2, men som framgår av läroplanen är detta tänkt att vara ett ämnesövergripande område. Således är det av intresse hur lärare i andra ämnen ställer sig i frågan om hur området ska integreras i deras ämnen. I synnerhet vore detta intressant att se i ämnen som samhällskunskap, historia och religionskunskap som är de gymnasiegemensamma ämnen som har en uppenbar innehållslig koppling till området.

Slutsats:

Ämnesområdet "sex, samtycke och relationer" är tänkt att implementeras kursöverskridande och behandlas genomgående under hela gymnasietiden. Resultaten från denna studie visar att det kan finnas tendenser på skolornas naturvetenskapliga inriktningar att fortsatt lägga det största ansvaret för hela ämnesområdet på kursen Biologi 2. Då de nya formuleringarna i läroplanen i första hand berör frågor om genusvetenskap, samhällsvetenskap och juridik så finns det en risk att de bakomliggande biologiska processer som Biologi 2 har som centralt innehåll i ämnesplanen blir nedprioriterade, något som hade skett hos tre av de fem intervjuade lärarna i studien. Denna typ av nedprioritering kan innebära att eleverna inte uppfyller sina examensmål och får en bristfällig bild av reproduktionssystemet. Därtill kan de stora skillnaderna i kursupplägg leda till att alla elever inte får en likvärdig utbildning. Studien visar att det är viktigt att fler ämnen uppfyller kraven från den nya läroplanen och att skolledningen måste se till att lärarna har den tid och kompetens som krävs för att tillsammans planera hur detta ska fungera.

Referenser:

- Andersson, I., Liljefors Persson, B., Olsson, H. (2020). Kunskapsområdet sexualitet och samlevnad i lärarutbildningen : En kartläggning av kursplaner och resonemang kring innehåll. RFSU & Malmö universitet.
- Arnold, J. (2018) An integrated model of decision-making in health contexts: the role of science education in health education, *International Journal of Science Education*, 40:5, 519-537, DOI: 10.1080/09500693.2018.1434721
- Bodin, M., Plantin, L., Schmidt, L., Ziebe, S., & Elmerstig, E. (2021): The pros and cons of fertility awareness and information: a generational, Swedish perspective, *Human Fertility*, DOI: 10.1080/14647273.2021.1968045
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder. (Andra upplagan)*. Liber, Stockholm.
- Ekstrand, M., Engblom, C., Larsson, M., & Tydén, T. (2011). Sex education in Swedish schools as described by young women. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 16(3), 210–224. <https://doi.org/10.3109/13625187.2011.561937>
- Hammarberg, K., Collins, V., Holden, C., Young, K., & McLachlan, R. (2017). Men's knowledge, attitudes and behaviours relating to fertility. *Human Reproduction Update*, 23(4), 458-480. DOI: 10.1093/humupd/dmx005
- Hviid Malling, G. M., Schmidt, L., Pitsillos, T., Hammarberg, K., Tydén, T., Friberg, B., Jensen, I., & Ziebe, S. (2020). Taking fertility for granted - a qualitative exploration of fertility awareness among young, childless men in Denmark and Sweden. *Human Fertility (Cambridge, England)* DOI: 10.1080/14647273.2020.1798516
- Keselman, A., Hundal, S. & Arnott Smith, C. (2012) General and Environmental Health as the Context for Science Education. In Zeyer A., Kyburz-Graber R.(Eds.), *Science, environment, health: Towards a renewed pedagogy for science education (1. Aufl. ed.)*. Springer.
- Kvale, S., Brinkmann, S., & Torhell, S.-E. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun (Tredje [reviderade] upplagan)*. Studentlitteratur, Lund.
- Lagergren, T., Nilsson, A. (2013) *Sex- och samlevnadsundervisning i gymnasieskolan*. Skolverket, Stockholm.
- Lantz, A. (2013). *Intervjumetodik (Tredje [reviderade] upplagan)*. Studentlitteratur, Lund.
- Schmidt L., Sobotka T., Bentzen JG., Nyboe Andersen A. (2012) Demographic and medical consequences of the postponement of parenthood. *Hum Reprod Update* 2012;18:29–43.
- Skolinspektionen (2018) 2016:11445 Sex- och samlevnadsundervisning. Stockholm
- Skolverket. (2010) SKOLFS 2010:106. Skolverkets föreskrifter om ämnesplan för ämnet biologi i gymnasieskolan. Skolverkets författningssamling. Stockholm.

Skolverket. (2021) SKOLFS 2021:9. Förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan;. Skolverkets författningssamling. Stockholm.

Sydsjö, G., Selling, K. E., Nyström, K., Oscarsson, C., & Kjellberg, S. (2006). Knowledge of reproduction in teenagers and young adults in Sweden. *European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 11(2), 117-125.

DOI: 10.1080/13625180600557589

Vetenskapsrådet. (2017) God forskningssed. Stockholm.

Zeyer, A. (2012). In Zeyer A., Kyburz-Graber R.(Eds.), *Science, environment, health: Towards a renewed pedagogy for science education* (1. Aufl. ed.). Springer.

DOI: 10.1007/978-90-481-3949-1

Bilaga 1. Intervjuguide

Frågorna i denna intervjuguide är tänkta som ett riktmärke för intervjun över vad som bör tas upp. Beroende på respondentens svar på olika frågor så kan vissa av frågorna bortses från och andra behöva tillkomma. Alla frågor ställs inom ramarna för undervisning på kursen Biologi 2.

Hur brukar din ungefärliga tidsplanering för området sex och samlevnad se ut?

Har du tillräckligt med tid för att fullvärdigt undervisa om ämnet?

Har du gjort några förändringar i din planering efter att Skolverket uppdaterade läroplanen om sex, samtycke och relationer?

Brukar du samarbeta med några andra ämnen?

Är det några andra ämnen du vet också tar upp ämnet på din skola?

Vilka delar av ämnet brukar du lägga mest tid på?

Vilka delar tycker du är svårast att undervisa om?

Bilaga 2. Missivbrev

Hej,

Jag heter Egil Mattsson och studerar till ämneslärare inom biologi och kemi på Uppsala universitet. För mitt ämnesdidaktiska examensarbete inom biologi kommer jag att genomföra en studie på reproduktionsfysiologins plats i kursen Biologi 2 på gymnasienivå. Syftet är att undersöka hur olika lärare arbetar med ämnesområdet "sexualitet, samtycke och relationer" på gymnasienivå deras motiveringar till hur de lägger upp sin undervisning inom ämnet.

Jag söker dig som är aktiv legitimerad lärare och under de senaste tre åren har undervisat på kursen Biologi 2. Deltagandet i studien innebär att du medverkar på en cirka tjugo-trettio minuter lång intervju som kommer att spelas in för att sedan transkriberas. Den kommer sedan att vara en av flera intervjuer som ligger till grund för resultaten av studien.

Om du tackar ja till att medverka i den här studien kan du fortfarande när som helst välja att ta tillbaka ditt medverkande. Du behöver inte ge några skäl till detta och alla eventuella insamlade data kommer då att raderas. All information som kan användas för att identifiera dig som deltagare kommer att anonymiseras och inga uppgifter om yrkesverksam skola eller kommun kommer att anges i det presenterade resultatet.

För att tacka ja till medverkan i studien behöver du bara svara på detta e-post-meddelande och boka in ett intervjutillfälle. Du kommer senare att få skriva under ett intyg att du tagit del av denna information i samband med intervjun.

Vänligen

Egil Mattsson